

dergipark.org.tr/tr/pub/alinterisosbil

Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Social Sciences

| e-ISSN 2602-229X |

<https://prensip.gen.tr>

ARAŞTIRMA MAKALESİ

RESEARCH ARTICLE

Orta Çağ Avrupası'nda Azizlere Ait Mucize Kayıtlarında Çocuk Hastalığı, Engellilik ve Ölüm
(13-14. Yüzyıllar)

Childhood Illness, Disability and Death in Saints' Miracle Records in Medieval Europe (13th-
14th Centuries)

Özlem GÜL

İzmir Bakırçay Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye

Geliş Tarihi/Received Date: 09.07.2026

Kabul Tarihi/Accepted Date: 18.08.2026

Ö Z

Bu makale, 13 ve 14. yüzyıl Avrupası'na ait aziz kanonizasyon (azizlik ilan) süreçlerinde kayda geçirilen çocuk mucizelerini, çocukluk çağı hastalık ve engellilik temsilleri bakımından incelemektedir. Kanonizasyon kayıtlarında yer alan tanık ifadeleri, hasta ya da engelli çocuğun bedenini sadece tıbbi bir vaka olarak değil, aynı zamanda ailenin duygusal krizinin, dinî arayışının ve yerel toplumun tepkilerinin sahneye çıktığı bir alan olarak da görünür kılmaktadır. Bu çalışmada körlük, yürüme güçlüğü, felç, dilsizlik, sağırılık, sara benzeri nöbetler, akıl hastalığı, boğulma ve düşme gibi farklı hastalık, engellilik ve kaza anlatıları üzerinden, çocuğun hasta bedeninin azizin kutsallığını kanıtlayan bir araca nasıl dönüştüğü tartışılmaktadır. Ayrıca çalışmada, ailelerin adak adama, hacca gitme ve dua etme gibi pratikler aracılığıyla yaşadıkları çaresizliği nasıl ifade ettikleri ele alınmaktadır. Bazı vakalarda ailelerin, çocuklarının ağır hastalığı ya da sakatlığı karşısında derin bir duygusal yıpranma yaşadıkları; hatta çocuğun acısının sona ermesi için ölümü bile arzu edebilecek noktaya geldikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra, yerel halkın bu çocuklara yönelik tepkilerinin merhamet, korku ve alay arasında değişen çok katmanlı bir nitelik taşıdığı vurgulanmaktadır. Çalışmada, Orta Çağ ailelerinin hasta veya engelli çocuklarına kayıtsız kaldığı yönündeki görüşün aksine, ailelerin çocukları için korku, umut ve bağımlılık duygularıyla etkin bir şifa arayışı içine girdiği ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Orta Çağ Çocukluğu, Engellilik Tarihi, Aziz Kültürleri, Kanonizasyon Süreçleri, Mucize Anlatıları.

ABSTRACT

This article examines child miracles recorded in the canonization processes of thirteenth- and fourteenth-century Europe, focusing on representations of childhood illness and disability. Witness testimonies in canonization records make the body of the sick or disabled child visible not merely as a medical case, but as a space in which the family's emotional crisis, religious quest, and the local community's reactions come to the fore. Through various narratives of illness, disability, and accident—such as blindness, difficulty in walking, paralysis, muteness, deafness, epilepsy-like seizures, mental illness, drowning, and falling—the article discusses how the body of the afflicted child was transformed into an instrument attesting to a saint's holiness. The study also addresses how families expressed their desperation through practices such as making vows, going on pilgrimage, and praying. In some cases, families are seen to have suffered profound emotional exhaustion in the face of their child's severe illness or disability, even reaching the point of wishing for death so that the child's suffering might end. It further emphasizes that the local community's reactions to these children were multi-layered, ranging between compassion, fear, and mockery. The article demonstrates that, contrary to the view that medieval families were indifferent to their sick or disabled children, parents actively sought healing for their children, driven by feelings of fear, hope, and attachment.

Keywords: Medieval Childhood, History of Disability, Cults of Saints, Canonization Processes, Miracle Narratives.

Please cite this paper as follows/Atıf için:

Gül, Ö. (2026). Orta Çağ Avrupası'nda azizlere ait mucize kayıtlarında çocuk hastalığı, engellilik ve ölüm (13-14. yüzyıllar). *Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(3), 442-458. <https://doi.org/10.30913/alinterisosbil.1990242>

GİRİŞ

Orta Çağ Avrupası'nda hasta ya da engelli bir çocuğun hikâyesi, çoğunlukla tıbbi metinlerin sınırlı ilgisinin ötesinde, azizlerin mucize kayıtlarında görünür hâle gelir. 13 ve 14. yüzyıllarda papalık makamınca yürütülen kanonizasyon süreçleri, bir adayın azizliğe layık görülüp görülmediğini tespit etmek amacıyla, olası mucizelere tanıklık eden kişilerin yeminli ifadelerini kayda geçirmiştir. Bu ifadeler hukuki ve dinî bir çerçevede üretilmiş olsa da mucizeyi deneyimleyen ya da ona tanık olan kişilerin belleklerini ve algılarını da barındırır. Bu yönüyle kayıtlar, engellilik tarihi ve çocukluk tarihi açısından vazgeçilmez bir kaynak niteliği taşır (Kuuliala, 2016). Nitekim kanonizasyon kayıtları sadece mucizevi bir şifayla sonuçlanan vakaları içerse de azizlerle kurulan etkileşimin ve şifa beklentisinin Orta Çağ gündelik hayatının ayrılmaz bir parçası olduğunu da ortaya koymaktadır (Kuuliala, 2016).

Bu makale, hasta ya da engelli çocuğun mucize anlatılarında nasıl temsil edildiğini ve bu temsil biçimlerinin aile ile yerel halk düzeyinde hangi duygusal tepkileri, dinî yönelimleri ve ritüelleri görünür kıldığını incelemektedir. Çalışmanın amacı, çocuk hastalıklarını modern tıbbi sınıflandırmalar üzerinden tanımlamak değil, bu hastalık ve engellilik hallerinin aziz kültü bağlamında nasıl anlamlandırıldığını, ailelerin bu durumlar karşısında hangi tepkileri geliştirdiğini ve yerel halkın bu çocuklara nasıl baktığını ortaya koymaktır. Bu doğrultuda makalede şu araştırma sorularına yanıt aranmıştır: 1- Aziz mucize kayıtlarında çocuklar hangi hastalık, kaza ve engellilik halleriyle temsil edilmektedir? 2- Bu mucize anlatıları, ailelerin korku, umut, adak ve kabullenme pratiklerini nasıl görünür kılmaktadır? 3- Hasta çocuğun bedeni, azizin kutsallığını kanıtlayan bir anlatı aracına nasıl dönüşmektedir?

Konunun tarihyazımı açısından arka planına bakıldığında, kanonizasyon süreçlerinin son otuz-kırk yıldır Orta Çağ tarihçileri için giderek daha kıymetli bir kaynak haline geldiği görülmektedir. Nitekim bu kaynaklar, kilise tarihi ya da azizlik kültü açısından taşıdıkları önemin yanı sıra aile, çocukluk ve gündelik hayat tarihine ilişkin de veriler sunmaktadır (Kuuliala, 2016). Söz konusu kayıtların özgün değeri ise ebeveynler, komşular ve hizmetkârlar gibi sıradan insanların yaşadıkları krizleri kendi tanıklıkları ve gündelik deneyimleri üzerinden aktarmalarına imkân vermesinden kaynaklanmaktadır. Bu yönüyle kanonizasyon kayıtları, dönemin resmî tarihyazımında çoğu zaman görünmez kalan çocukları ve onların ailelerini tarihsel incelemenin merkezine taşımaktadır.

Bu kayıtlar değerlendirilirken dikkat edilmesi gereken bir diğer husus, Orta Çağ'da engelliliğin nasıl tanımlandığıdır. Uzun yıllar boyunca tarihyazımında savaşlar, siyasi iktidarlar ve kurumlar gibi konular üzerinde durulurken, engelli bireyler ise tarihsel araştırmaya uygun bir konu olarak görülmemiştir. Metzler (2011), "*Orta Çağ'da engellilik*" konusunu ele aldığı çalışmada, engelliliğin sadece bireydeki fiziksel, duysal ya da zihinsel bir bozuklukla açıklanamayacağını belirtmektedir. Ona göre, söz konusu durumun bireyin yaşamı üzerindeki etkisi, içinde bulunduğu toplumun koşulları tarafından belirlenmektedir. Bu nedenle engellilik, bedensel bir durum olmanın ötesinde, tarihsel ve toplumsal şartlara göre anlam kazanan bir olgu olarak değerlendirilmelidir. Bu yaklaşım doğrultusunda Metzler (2011), geçmiş toplumların modern ölçüt ve kavramlarla değerlendirilmesinden kaçınılması; bunun yerine dönemin kendi düşünce dünyası, değerleri ve toplumsal kabulleri çerçevesinde ele alınması gerektiğini savunmaktadır.

Zira Orta Çağ toplumunda bireyin kimliği, bedensel farklılıklarından ziyade dinî aidiyeti, toplumsal konumu ve hukuki statüsü gibi unsurlar çerçevesinde şekillenmekteydi. Bu bakımdan mucize anlatıları ve kanonizasyon kayıtları, hastalıkların ve olağanüstü iyileşmelerin kaydedildiği metinler olmanın ötesinde; bedensel ya da zihinsel bozukluğu bulunan bireylerin gündelik yaşamlarını, aile ve toplumla ilişkilerini, hareketliliklerini, çalışma imkânlarını ve karşılaştıkları destek ya da dışlanma biçimlerini görünür kılan önemli tarihsel kaynaklar olarak değerlendirilebilir.

Yöntem bakımından bu makale, mucize kayıtlarının özgün el yazmalarına doğrudan erişim yerine, bu kayıtların yerleşik eleştirel edisyonları ve çevirileri ile alana ait ikincil literatür üzerine kurulmuştur. Çalışmanın odağı 13-14. yüzyıl kanonizasyon süreçleri olmakla birlikte, karşılaştırma amacıyla daha erken bir döneme ve farklı bir coğrafyaya ait örneklerle de bilinçli olarak başvurulmuştur. Bu çerçevede Jenni Kuuliala (2016)'nın 13 ve 14. yüzyıl kanonizasyon süreçlerindeki çocukluk engelliliğine dair kapsamlı incelemesi, çalışmanın ana kaynağını oluşturmaktadır. Kuuliala'nın eseri, İtalya, Fransa ve İngiltere kökenli çok sayıda kanonizasyon kaydındaki tanık ifadesini sistematik biçimde taramış ve çocuk vakalarını hem aile hem de yerel toplum düzeyinde ele almıştır. Aynı yazarın kutsal hastalık ile yerel toplum arasındaki ilişkiye odaklanan ikinci monografisi (Kuuliala, 2020) ve "*değişmiş çocuk*" inancını ele alan makalesi (Kuuliala, 2011), bu çalışma açısından tamamlayıcı bir kaynak niteliği taşımaktadır. Söz konusu çalışmalar, özellikle ailelerin utanç duygusu, azizlerin belirli hastalıklarla özdeşleştirilmesi ve halk inançları ile hagiografik anlatılar arasındaki kesişim noktalarını ortaya koyması bakımından makaleye önemli bir katkı sağlamaktadır.

Katajala-Peltomaa (2009)'nın 14. yüzyıl kanonizasyon süreçlerine odaklanan kitabı, bu kayıtlardaki gündelik hayat ve şefaathat pratiklerini, kaza vakaları dâhil, topluluk dinamikleri açısından ele almasıyla; çocuklarda cin musallatı üzerine kitap bölümü Katajala-Peltomaa (2011) ise nöbet benzeri durumların dinî çerçevede nasıl yorumlandığını incelemesiyle makaleye katkı sunmaktadır. Christian Laes (2011)'in Tourslu Gregory'nin 6. yüzyıla ait mucize kayıtlarındaki engelli çocuklara dair kitap bölümü, makalenin ana odağı olan 13-14. yüzyıl kanonizasyon süreçlerine kıyasla çok daha erken bir döneme ait karşılaştırmalı bir arka plan sunmuştur. Ruth J. Salter (2021)'in 12. yüzyıl İngilteresi'nde aziz kültlerini ele alan monografisi, bu çalışma açısından önemli kaynaklardan biridir. Eser, özellikle "*mum adama*" ve vekâleten adak gibi ritüel pratikleri; ayrıca mucize beklentisinden önce başvurulmuş tıbbi ve bitkisel tedavi girişimlerini görünür kılmaları bakımından çalışmaya katkı sağlamaktadır. Ronald C. Finucane (2000)'in doğrudan Orta Çağ mucizelerinde tehlikedeki çocukları konu alan monografisi, özellikle ailelerin kaza karşısındaki duygusal tepkilerinin çeşitliliğini belgelemesi bakımından makaleye dâhil edilmiştir. Bununla birlikte, William F. MacLehose (2010)'un Orta Çağ çocukluğuna dair sentez bölümü, çocuk sağlığına ilişkin tıbbi ve kültürel çerçeveyi tamamlayıcı biçimde sunmaktadır. Makalede ayrıca, James Craigie Robertson (1875)'un editörlüğünde yayımlanan ve Canterburyli William'ın kaleme aldığı *Miracula S. Thomae Cantuariensis* metnini barındıran birincil kaynak derlemesi ile Kenneth Baxter Wolf (2010)'un Macaristanlı Elizabeth'in kanonizasyon sürecine ait tanık ifadelerini İngilizceye çevirdiği kaynak eserinden yararlanılmıştır. Bu iki kaynaktan elde edilen çocuk mucizesi örnekleri, modern kaynakların incelediği vakalara ek ve tamamlayıcı olarak makaleye dâhil edilmiştir.

Makalenin kapsamı, esas olarak İtalya (Tolentinolu Nicholas, Buonili John), Fransa (Toulouselu Louis, Puimichelli Dauphine), İngiltere (Cantilupeli Thomas) ve Macaristan (Macaristanlı Elizabeth) kanonizasyon süreçlerinde kayıtlı çocuk vakalarıyla sınırlıdır. Bu nedenle burada ortaya konan yorumlar bütün Orta Çağ Avrupası için genellenebilir kesin bir tablo sunma iddiası taşımamaktadır. Bununla birlikte, farklı coğrafyalardan gelen bu örneklerin ortak örüntüleri, dönemin aile ve yerel toplum pratiklerine dair önemli ipuçları ve karşılaştırma zemini sunmaktadır. Makale iki ana bölümden oluşmaktadır: ilk bölümde hasta ve engelli çocuk bedeninin aziz kültü bağlamındaki temsili; ikinci bölümde ise ailenin ve yerel halkın bu duruma verdiği tepkiler ele alınmıştır.

AZİZ KÜLTLERİ BAĞLAMINDA HASTA VE ENGELLİ ÇOCUK BEDENİ

Mucize Kayıtlarının Kaynak Değeri

Mucize kayıtları, uzun süredir Orta Çağ'da engellilik, hastalık ve ölüme yönelik tutum ve düşüncelerin incelenmesinde değerli bir kaynak olarak kabul edilmiştir (William of Canterbury & Sawyer, 2020). Kanonizasyon süreçlerinde tanıkların ifadeleri, bir mucizenin gerçekleşip gerçekleşmediğini tespit etmek amacıyla toplanmış olsa da bu ifadelerin arka planında aile hayatına, çocuk bakımına ve gündelik krizlere dair ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. Kuuliala (2016)'nın belirttiği gibi, bu kayıtlar hukuki ve dinî bir çerçevede üretilmiş olmalarına rağmen, mucizeyi yaşayan ya da tanık olan kişilerin belleklerini ve deneyimlerini de barındırmakta; bu nedenle engelli çocukların ve ailelerinin deneyimlerine dair vazgeçilmez bir pencere sunmaktadır. Bu açıdan mucize kayıtları, dinler tarihi çalışmalarının yanında aile tarihi ve çocukluk tarihi araştırmaları için de temel bir kaynak grubu olarak değerlendirilmektedir.

Bu makalede mucize kayıtlarının değeri, çocuğun hastalığından iyileşmesine uzanan süreçte tekrar eden bir anlatı örüntüsü etrafında tartışılmıştır: çocuğun hastalığı ya da bedensel yetersizliği, ailenin çaresizliği, azize yöneliş, dua ya da adak, iyileşme ve son olarak mucizenin tanıklarca kayda geçirilmesi. Bu örüntü sayesinde mucize anlatıları, mucizevi olayın ötesine geçerek ailelerin ve yerel halkın olay öncesi ve sonrasındaki gündelik deneyimlerini de görünür kılmaktadır. Nitekim MacLehose (2010)'un da belirttiği üzere, çocukların ciddi hastalıklara, ölümcül durumlara ve kaza sonucu boğulma ya da yanma gibi olaylara ne denli açık olduğuna dair en zengin kanıtlar, coğrafyanın farklı bölgelerindeki aziz mezarlarıyla ilişkili mucize anlatılarında ve *coroner* (ani, şüpheli veya doğal olmayan ölümler üzerine yürütülen adli soruşturmalara ait kayıtlar) kayıtlarında bulunmaktadır. Bu bakımdan mucize kayıtları, çocukların kırılganlığına ilişkin hem kendi döneminin toplumsal ve dinî algılarını yansıtan hem de modern okuyucuya ulaşan güçlü bir tanıklık sunmaktadır.

Mucize anlatılarının bir diğer değeri de azizlere başvurunun çoğu zaman tıbbi çarelerin tükenmesinin ardından geldiğini göstermesidir. İngiltere'deki Aziz Æbbe'nin mucizelerinde kaydedilen bir anlatı, bir tümörden muzdarip olan ve on beş gün boyunca uyuyamayan küçük bir erkeğin iyileştirilmesine ilişkindir. Ailesinin önce onu iple bağladıkları merhemlerle tedavi etmeye çalıştığı, ancak bu merhemlerin sürekli düştüğü kaydedilmiştir. Hagiografin yorumuna göre bu durum, ailenin çocuğun şifasının sadece ilahi müdahale ile mümkün olabileceğini anlaması için gönderilmiş göksel bir işaret

niteliği taşımaktadır (Salter, 2021). Bu örnek, ailelerin azize başvurmadan önce bitkisel merhemler ve ev içi tedavi yöntemleriyle şifa aradıklarını; azize yönelişin ise çoğu durumda bu dünyevi tedavi girişimlerinin başarısızlığa uğramasından sonra başvuru nihai bir seçenek olarak ortaya çıktığını göstermektedir.

Eleanora Gordon'un beş İngiliz azizinin (Thomas Becket, Wulfstan, Norwichli William, Frideswide ve Godric) mucize kayıtlarına dayanan kapsamlı istatistiksel incelemesi Gordon (1986), dünyevi tıp ile kutsal şifa arasındaki gerilimi çarpıcı bir vaka üzerinden göstermektedir. Dört yaşındaki bir çocuğun idrarında kan görülmesi ve bebekliğinden itibaren ağrı çekmesi üzerine hekimler, ameliyatın çocuğun zayıf bedeninin kaldıramayacağı ölçüde riskli olduğunu düşünerek müdahalede bulunmayı reddetmiştir. Ancak çaresiz kalan baba, hekimlerin kararını hiçe sayarak yüksek bir peşin ödeme karşılığında gezgin bir cerrah bulmuştur. Cerrah, dehşete kapılan ebeveynleri odadan çıkardıktan sonra çocuğu masaya bağlamış ve taşı çıkarmıştır. Bununla birlikte ameliyat sonrasında başlayan kanama öylesine şiddetli olmuştur ki cerrahın kendisi dahi çocuğun öldüğünü sanmış; unuttuğu bir merhemi getirme bahanesiyle odadan ayrılarak kasabadan kaçmıştır. Çocuğu görmek üzere odaya giren anne, onu kan kaybından bitkin düşmüş hâlde bulmuş ve çaresizlik içinde Aziz Frideswide'a adakta bulunmuştur. Anlatıya göre çocuk, azizin mezarına götürüldüğünde iyileşme belirtileri göstermeye başlamış ve sonunda tamamen sağlığına kavuşmuştur (Gordon, 1986).

Mucize Kayıtlarında Görülen Çocuk Hastalıkları ve Engellilik Hâlleri

Kanonizasyon kayıtlarında yer alan çocuk mucizeleri, hastalıkları modern tıbbi teşhis kategorileriyle değil, tanıkların gündelik anlatılarında öne çıkan bedensel işlev kayıpları ve kriz hâlleri üzerinden görünür kılmaktadır. Bu bölümde bahsi geçen temsiller; körlük, yürüme güçlüğü ve felç, dilsizlik ve sağırılık, sara benzeri nöbetler, akıl hastalığı ve delilik, son olarak da boğulma ve düşme gibi kazalar çerçevesinde incelenmektedir.

Körlük ve görme kaybı: Kör çocukların iyileşmesi, mucize anlatılarının en güçlü ve en sık başvuru motiflerinden biridir; çünkü görme yetisinin geri kazanılması, sadece bedensel bir iyileşme değil, ilahi lütfun somut ve herkesçe doğrulanabilir bir kanıtıdır. Kuuliala (2016)'nın incelediği vakalarda, tanıklar çocuğun ışığı görememesinden söz ederken sıklıkla “ışığın kaybı” ifadesini kullanmış, bu ifade körlüğü belirtmenin yanı sıra ilahi ışığın yeniden kazanılmasına da örtük biçimde işaret etmiştir. Örneğin Buonili John'un sürecinde kör bir çocuğun amcası, yeğeninin sağ gözünün ışığını tamamen kaybettiğini; kör kız Benasciuta ile kör oğlan Octobellus'un anneleri ve kör oğlan Thomasinus'un babası da çocuklarının hiçbir ışık göremediğini ifade etmişlerdir (Kuuliala, 2016).

Macaristanlı Elizabeth'in kanonizasyon sürecinde kayıtlı tanıklıklar arasında en çarpıcı körlük vakalarından biri, on beş yaşındaki Theoderic'e ilişkindir. Annesi Isentrut'un yeminli ifadesinde aktarıldığı üzere, çocuğun gözlerinin bulunması gereken yerler doğumundan itibaren bir deri parçasıyla örtülüydü. Gözlere ya da göz kapaklarına işaret eden herhangi bir belirti mevcut değildi. Paskalya haftasının perşembe günü, hastane şapelinin avlusunda verilen bir vaaz sırasında, çocuğun derisinde adeta bıçakla kesilmiş gibi ani bir yarık belirmiş ve kanlı, ürkek küçük gözler ortaya çıkmıştır. Anne bu görüntüyü suda bulunan kurbağa yumurtalarına benzetmiştir. Ayrıca azizenin

mezarından aldığı toprağı çocuğun gözlerine sürdüğünü de eklemiştir (Wolf, 2010). Hastanede görevli rahip Godefrid, vaaz veren Konrad, Marburglu üç tanık ve şövalye Ludewic de dâhil olmak üzere çok sayıda kişi, çocuğun önce kör olduğunu, ardından ise görebildiğini ayrı ayrı doğrulamıştır. Ludewic, çocuğun gerçekten görüp görmediğini sınamak amacıyla ona bir dinar (denarius) gösterip bir kabın içine atmış, çocuk elini kaba sokarak parayı çıkarmıştır (Wolf, 2010). Bu vaka, mucize anlatılarında körlüğün yalnızca tanık beyanlarıyla değil, tanıkların bizzat gerçekleştirdiği basit sınamalar yoluyla da doğrulanmaya çalışıldığını göstermektedir. Bu yönüyle örnek, Kuuliala (2016)'nın ele aldığı körlük vakalarına önemli bir tamamlayıcı katkı sunmaktadır.

Yürüme güçlüğü, felç ve hareket kaybı: Yürüyemeyen, felçli ya da hareketsiz kalan çocukların iyileşmesi, kanonizasyon kayıtlarında sık rastlanan bir başka şifa türüdür. Tanıklar bu tür vakalarda çoğunlukla çocuğun ayağı kalkamadığını, yarımsız hareket edemediğini ya da emeklemek zorunda kaldığını belirtmiştir. Bu genel anlatı kalıbı içinde Mabileta vakası, tanığın ayrıntılı ve gündelik hayattan beslenen betimlemeleri sayesinde özellikle dikkat çekici bir örnek sunmaktadır. Annesi Yfamia'nın ifadesine göre Mabileta emekleyerek hareket etmek zorundaydı ve bacaklarını âdeta *“buğday dövmekte kullanılan iki değnek”* gibi kullanıyordu. Yfamia ayrıca kızının sağ kaval kemiğini sol omzuna, sol kaval kemiğini ise sağ omzuna yerleştirebildiğini belirtmiştir. Bu çarpıcı tasvirler, tanığın çocuğun bedensel durumunu görünür ve inandırıcı kılmak için gündelik hayattan alınmış güçlü benzetmelere başvurduğunu göstermektedir (Kuuliala, 2016). Bu dönemde, çocukların iyileşme ihtimali ile ebeveynlerin eylemleri arasında bir ilişki bulunduğu da düşünülmektedir. Nitekim bu düşünce Verderosa'nın ifadesinde de ima edilmektedir. Pencereden düşerek kolu kırılan Verderosa, azizin mezarını ziyaret ettiğinde duasında, annesinin Massalı Ambrose'a büyük bir saygı duyduğunu ve onu hiçbir şekilde incitmeyeceğini söylemiştir (Kuuliala, 2016). Bu ifade, annenin azize duyduğu güçlü bağlılığa işaret etmekte; onun azize karşı herhangi bir kuşku taşımadığını ve hac ziyaretinin başarıya ulaşmasında tam da bu inancın belirleyici görüldüğünü ortaya koymaktadır. Bir diğer örnek ise İngiltere'deki Aziz James kültüne ait kayıtlarda yer almaktadır. Felçli genç kız Ysembela'nın mezarına ulaştığında yaşadığı dramatik sahne ayrıntılı biçimde betimlenmektedir. Tanıkların ifadesine göre *“Rabbin eli onun üzerine gelmiş ve ruhu sıkıntıya düşmüştür.”* Ardından Ysembela'nın kendini yere attığı, keskin çığlıklar attığı, üç saat boyunca saçlarını savurduğu ve başını taşa vurduğu aktarılmaktadır (Salter, 2021). Buna benzer bedensel olarak yoğun ve neredeyse kriz benzeri iyileşme sahneleri, mucize anlatılarında şifa sürecinin her zaman sakin ve ani bir dönüşüm olmadığını, bazen beden in şiddetli bir sarsıntı geçirdikten sonra yeniden düzene kavuştuğunu göstermektedir. Bu tür anlatılarda iyileşme, çoğunlukla çocuğun yeniden yürüyebilmesi ya da elini kullanabilmesi üzerinden, yani gündelik hayata katılımının yeniden mümkün hâle gelmesi üzerinden tarif edilmektedir.

Canterburyli William'ın kaydettiği bir mucizede, Wyke köyünden Nicholas'ın küçük oğlunun doğuştan gelen sağ ayak biçim bozukluğu nedeniyle yürüyemediği; elleri ve sağ dizi üzerinde sürünerek hareket ettiği belirtilmektedir. Baba, oğluyla birlikte azizin mezarına doğru yola çıktığında, Canterbury'ye yaklaştıkları sırada çocuğun nöbet benzeri bir hâl geçirdiği kaydedilmiştir. Anlatıya göre çocuğun yüzü solmuş, boynu kasılmış, gözleri dönmüş ve elleri büzülmüştür. Ancak bu durumun hemen ardından çocuk, sağ

ayağı ve dizinde yalnızca bir soğukluk hissettiğini söyleyecek kadar iyileşmiştir. Kente girdiklerinde attan indirilen çocuk, artık düzgün ve hareketli adımlarla koşabilecek duruma gelmiştir (Robertson, 1875). Bu örnek, iyileşmenin bir nöbet benzeri bedensel krizin hemen ardından gerçekleşmesi bakımından Ysembela örneğiyle yakından örtüşmesi nedeniyle oldukça dikkat çekicidir.

Benzer bir felç örneği, şövalye William de Sturton'un kuzenine ilişkin bir kayıta görülmektedir. Tanıklığa göre çocuğun bütün parmakları avuç içine doğru kıvrılmış, esnekliğini yitirmiş ve duyarsız bir sertlikle hareketsiz kalmıştır. Sağ ayağı ve baldırı ise bedenin alt kısmından itibaren işlevini ve hareket kabiliyetini tümüyle yitirmiştir. William, azizin kutsal emanetlerini çocuğun hasta uzuvlarına dokundurarak haç işareti yapmış ve hac adağında bulunmuş, bunun üzerine çocuğun bedeni ani biçimde eski hâline dönmüştür (Robertson, 1875).

Gordon (1986)'un derlediği vakalar arasında, hareket kaybı ile dilsizliğin aynı çocukta bir arada görüldüğü ve bunun doğrudan ilahi bir ceza olarak yorumlandığı çarpıcı bir örnek yer alır. On dört yaşındaki Lucy, Aziz Cecilia'nın yortu gününde, yani çalışmanın günah sayıldığı kutsal bir günde dikiş diktiği için babası tarafından lanetlenmiş; bu lanetin hemen ardından konuşma yetisini ve bedeninin sağ tarafını kullanma kabiliyetini yitirmiştir. Pişmanlık duyan babası, Lucy'yi birçok aziz mezarına götürmüş; bu ziyaretlerin ardından önce konuşma yetisi geri dönmüş, ardından hareket kabiliyeti kademeli olarak iyileşmiştir (Gordon, 1986).

Dilsizlik, sağırılık ve konuşma güçlüğü: Konuşamayan çocukların iyileşmesi, mucize kayıtlarında bedensel bir şifanın ötesinde, çocuğun aile ve yerel toplum içindeki iletişime yeniden dâhil olması anlamına gelmektedir. Bu boyut, Puimichelli Dauphine'in sürecinde açıkça görülür: Elzearius de Sabran'ın oğlu ve varisi Ludovicus'un anlaşılır biçimde konuşmadığı belirtilmiş, annesi Katherina Colina çocuğu kontese götürerek hem onun konuşma güçlüğüne hem de bu durumun kendisinde yarattığı derin üzüntüyü dile getirmiştir (Kuuliala, 2016). Benzer bir toplumsal boyut sağırılık örneklerinde de görülür. Nitekim Rixenda de Fayensa adlı kızın sağırılığı, evdeki herkesi utandıracak kadar ağır bir mesele olarak tanımlanmıştır (Kuuliala, 2016). Bu itibar kaygısının ötesinde, dilsizlik ve sağırılık kimi zaman çocuğun toplumsal konumunu bütünüyle belirleyebiliyordu. İngiltere'deki Aziz Swithun'un mucizelerinde, dilsiz ve sağır bir erkek çocuğunun katedral rahipliğine ait sadaka evine kabul edilmeden önce şehirde dilenerek geçindiği ve yalnızca işaret ve el kol hareketleriyle iletişim kurabildiği kaydedilmiştir. Çocuğun keşişlerin evinde ve avlusunda uzun süre kaldığı ve zamanla onlar tarafından kabul gördüğü anlaşılmaktadır (Salter, 2021).

Bir başka örnekte ise Macaristanlı Elizabeth'in kanonizasyon sürecinde kayıtlı bir tanıklık, dilsizlik ile hareket kaybının bir arada görülebildiğini ortaya koymaktadır. Trier piskoposluğundan rahip Henric'in ifadesine göre, Adelheid adlı kız, beş yıl boyunca hem konuşamamış hem de tamamen yürüyememiş, bütünüyle annesinin bakımına muhtaç kalmıştır. Bir rahibin öğüdü üzerine annesi, kızını azizeye adayarak şunları ifade etmiştir: *"Kutsal Leydi Elizabeth, kızımı senin lütfuna emanet ediyorum ki senin sayende yürüme ve konuşma yetisine kavuşsun."* Adağın ardından anne kızını azizin mezarına götürerek bu sözünü yerine getirmiş; eve döndükten sonra üç haftadan kısa bir süre içinde kız hem konuşmaya hem de yürümeye başlamıştır (Wolf, 2010). Bu iyileşmenin köyden dört tanık

tarafından ayrı ayrı doğrulanması ise, kanonizasyon sürecinin tanık ifadelerini çapraz biçimde teyit etme pratiğini somut biçimde göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Gordon'un aktardığı bir diğer vaka, dilsizlik ve sağırlığın çocuğun yaşamında sadece duygusal ya da toplumsal değil, doğrudan hukuki ve iktisadi sonuçlar da doğurabildiğini göstermektedir. On iki yaşında öksüz kalan sağır ve dilsiz Clement'in akrabaları, feodal beyinin "*dilsiz olanın miras hakkı yoktur*" yönündeki genel kabulüne dayanarak çocuğun mirasına el koyabileceğinden kaygı duymuş; bu nedenle onu Aziz Wulfstan'ın Worcester'daki mezarına götürmüştür (Gordon, 1986). Dokuz yaşındaki kardeşi kılavuzluk ve tercümanlık yapmış, işaret diliyle verilen talimatların ardından Clement kutsal su içmiş ve birkaç kelime söylemeyi başarmıştır.

Sara benzeri nöbetler ve bedensel kontrol kaybı: Nöbet geçirme ya da bedensel kontrol kaybı, Orta Çağ'da hem tıbbi hem de dinî biçimde yorumlanan bir durumdur ve mucize kayıtlarında ailelerin çaresizliğini en açık biçimde ortaya koyan vakalardan birini oluşturur. Buonili John'un kanonizasyon sürecinde Vigilius adlı bir çocuğun sara benzeri bir felç durumundan muzdarip olduğu kaydedilmiştir (Kuuliala, 2016). Vigilius'un annesi Honesta, nöbetlerin çocuğu günde bir kez ya da daha sık sarstığını, bu durumun izlenmesinin dayanılmaz olduğunu ve ne yapacağını bilemediğini ifade etmiştir (Kuuliala, 2016).

Bazı vakalarda nöbet benzeri rahatsızlıklar, cin çarpması ya da şeytani musallat gibi dinî açıklama kalıpları içinde yorumlanmıştır. İsveç'teki Linköping piskoposluğundan on yaşındaki Petrus Gedde'nin vakası çarpıcı bir örnek olarak değerlendirilebilir. Altı yıl boyunca bir cinin musallat olduğuna inanılan çocuk, Aziz Birgitta'nın mezarında yere kapanmış, gözlerini göğe dikerek hareketsiz kalmış, kollarını ve bacaklarını haç biçiminde gerip yere bastırmış, karnı göğsüne kadar şişmiş ve zaman zaman sırtın kavis yaparak yalnızca başı ile topukları yere değecek şekilde kasılmıştır (Katajala-Peltomaa, 2011). Katajala-Peltomaa (2011)'nin belirttiği üzere, bu tasvir modern tıp açısından tetanoz enfeksiyonuyla örtüşmektedir. Ancak dönemin sınırlı tıbbi bilgisi, böylesi vakaların cin musallatı olarak yorumlanmasına yol açmış olabilir. Bu örnekler, sara benzeri nöbetlerin dinî çerçevede sadece bir hastalık değil, çoğu zaman ailenin ve yerel toplumun doğüstü güçlerle mücadele ettiği bir kriz olarak da algılandığını göstermektedir.

Boğulma, düşme ve ölümcül kazalar: Çocuk mucizelerinde sadece uzun süreli hastalıklar değil, ani kazalar da önemli bir yer tutmaktadır. Katajala-Peltomaa (2009)'nın incelediği Cantilupeli Thomas sürecinde, Puccius Angeli adlı çocuğun boğulması, annesi domina Iacobucia Angeli Benentesi'nin acı ve dehşetle haykırmasına, bu haykırışın ise çevredeki pek çok kişiyi olay yerine çekmesine yol açmıştır. Bir başka anlatı ise on sekiz aylık Johannes Drake'in, annesi ev işleriyle meşgulken ve babası tarlada hendek kazarken yakındaki bir nehirde boğulduğunu aktarmaktadır (Katajala-Peltomaa, 2009). Kazaların yalnızca boğulmayla sınırlı olmadığı da görülmektedir: Robertus Russel ile Leticia'nın oğlu Galfridus, yerde uyurken bir at arabasının tekerleğinin başının üzerinden geçmesi sonucu ağır yaralanmıştır (Katajala-Peltomaa, 2009). İngiltere'deki How Caple köyünde ise, balıkçı John'un sekiz yaşındaki oğlu Nicholas, babasının isteği üzerine sığırları için dal toplamaya nehir kıyısına giderken ayağının kayması sonucu Wye nehrine düşmüştür. Olayın tek tanığı olan ve nehrin karşı kıyısında yaşayan genç kız Margery, çocuğun suya

battığını görmüş fakat ne bir tekne bulabilmiş ne de bağırışlarını duyurabilmiştir. En yakın köprü altı mil uzakta olduğu için kimseye haber verememiş, olayı ancak ertesi gün çocuğun babasına anlatabilmiştir (Finucane, 2000).

Canterburyli William'ın kaydettiği bir başka anlatıda, Canterbury'ye yaklaşık üç mil uzaklıktaki Northwood köyünde yaşayan dokumacı Salomon'un beş yaşındaki kızının boğulma vakası aktarılmaktadır. Anlatıya göre çocuk, babasının kestiği hayvanların kanını üzerinden temizlemek için suya girdiğinde bir su birikintisinde boğulmuştur. Daha sonra ise o güne dek köyde hiç görülmemiş ve daha sonra da bir daha görülmeyen küçük bir çocuğun olağandışı biçimde ortaya çıkarak kızın suda olduğunu haber verdiği, ardından ortadan kaybolduğu belirtilmektedir. Baba kızını sudan çıkardığında annesi, cansız bedeninin başında şöyle haykırmıştır: *“Kızımı bana geri ver, Aziz Thomas! Bu kazanın sorumlusu varsa, tek suçlu benim; çünkü çocuğumun başıboş dolaşmasına engel olacak, ona göz kulak olacak birini görevlendirmedim”* (Robertson, 1875). Bu ısrarlı yakarışın ardından kızın karnını şişiren suyun aniden çekildiği ve çocuğun hayata döndüğü belirtilir (Robertson, 1875).

Canterburyli William'ın kaydettiği bir diğer mucize, Oxfordlu Agnes'in on iki yaşındaki oğlu William'ın öyküsüdür. Çocuk önce şiddetli bir dizanteri nedeniyle ölüm döşeğine düşmüş, azizin kutsal emanetinden bir damla suyla dudaklarının ıslatılmasının ardından iyileşmiştir. Ancak bu kez çocuğun yüzünde cüzzamı andıran yaralar ve burnunda belirgin bir şişlik belirmiştir. Anlatıya göre bu durum da azize adanan yeni bir adakla ortadan kalkmıştır. Aradan bir süre geçtikten sonra çocuk, Londra'da halkın toplandığı bir boğa gösterisi sırasında yeni bir tehlikeyle karşı karşıya kalmıştır. Zincirinden kurtulan boğa, bir evin eşiğinden merakla gösteriyi izleyen çocuğu boynuzlarıyla havaya fırlatmış ve toynaklarıyla ezerek onu neredeyse ölümün eşiğine getirmiştir. Küçük kardeşini kucağında tutan annesi, azizin adını haykırarak çocuğu boğanın altından çekip çıkarmış; çevredekiler onun öldüğünü düşünürken çocuk yeniden kendine gelmiştir (Robertson, 1875). Okul ortamında gerçekleşen dikkat çekici bir kaza, Margaret adlı kız çocuğunun Canterburyli William'a bizzat aktardığı anlatıda yer almaktadır. Margaret, okulda arkadaşlarıyla itişip kakışırken bir çakının üzerine düşmüş ve kasığından yaralanmıştır. Bunun üzerine yarayı elleriyle kapatarak sunağın bir köşesine tutunmuş ve azizin adını haykırmıştır. Olay yerine gelen kilise hamisi ile papaz yardımcısı yarayı ipek iplikle dikerek çocuğu yatağa yatırmış; ancak ertesi gün yarayı kontrol etmek istediklerinde herhangi bir iz bulamamışlardır (Gordon, 1986).

Akıl hastalığı, delilik ve cin musallatı: Çocuk mucizeleri içinde akıl hastalığı ya da delilik vakaları, nispeten seyrek görülmekle birlikte kavramsal açıdan son derece öğretici bir kategori oluşturmaktadır. Trenery'nin Peterboroughlu Benedict'in mucize derlemesi üzerine yaptığı incelemeye göre, iki yüz altmış beşten fazla mucize arasında yalnızca dördü çocuklara, biri ise bir gence ilişkin delilik vakalarını konu almaktadır. Bununla birlikte, sayıca sınırlı olan bu örnekler, Orta Çağ'da çocukluk ve akıl sağlığı algısını anlamak bakımından önemli ipuçları sunmaktadır (Trenery, 2015).

Orta Çağ tıbbında zihnin üç karıncık aracılığıyla işlediği kabul edilmekteydi: imgelem, akıl yürütme ve bellek. Delilik (insania ya da amentia) ise bu zihinsel işlevlerin, özellikle de akıl yürütme yetisinin bozulması ya da yitilmesiyle açıklanmaktaydı (Trenery, 2015). Sevilî Isidore (Isidore of Seville)'nin Etymologiae adlı eserinde ortaya

koyduğu *Altı Yaş Evresi* şemasına göre çocukluk, yedi yaşına kadar infantia yani “*konusamama dönemi*”, sekiz ile on dört yaş arasında ise pueritia yani “*saflık dönemi*” olarak adlandırılmaktaydı. Bu sınıflandırmada yedi yaş, çocuğun akıl yürütme yetisine kavuştuğu ve dolayısıyla dini ve hukuki sorumluluk üstlenebileceği eşik olarak görülmekteydi (Trenery, 2015).

Bu çerçevede, mucize kayıtlarında yedi yaşın altındaki çocuklarda delilik vakalarına neredeyse hiç rastlanmaması dikkat çekicidir. Trenery’nin belirttiği üzere, henüz akıl yürütme yetisine sahip olmadığı düşünülen bir bebek, sahip olmadığı bir yetiyi kaybetmiş sayılamazdı. Bu durum, bebeklik ile delilik arasında, her ikisinin de “*akılsızlık*” ya da akıl yürütme yetisinden yoksunluk hali olarak görülmesi bakımından örtük bir benzerlik kurulmasına yol açmıştır (Trenery, 2015).

Bu kategorinin en ayrıntılı örneklerinden biri, Tetio adlı birinin oğlu Hermer’e ilişkindir. Anlatıya göre Hermer, yaklaşık yedi yaşındayken geçirdiği bir güçsüzlük halinden kurtulmuş; ancak kısa süre sonra ayakta durmakta zorlanma, ellerinde ve kollarında sürekli titreme, bakışlarında çılgınlık ve başını durmaksızın çevirme gibi belirtilerle kendini gösteren şaşırtıcı bir rahatsızlığa yakalanmıştır. Bu belirtiler, çocuğun aklını yitirdiği izlenimini uyandırmıştır (Trenery, 2015). Babası Tetio, çocuğun durumu için birçok hekime başvurmuş; ancak biri dışında hekimlerin tamamı hastalığın tedavi edilemez olduğunu belirtmiştir. Tedavi umudu veren tek hekimin yüksek bir ücret talep etmesi üzerine, yoksulluk içindeki baba çareyi azizin merhametinde aramıştır. Witsand’daki (bugünkü Wissant), Aziz Nicholas Kilisesi’nde Canterbury şehidine ait kutsal emanetlerden bir parçanın bulunduğunu öğrenince oraya gitmiş ve kıldan yapılmış gömleğin bir parçasını suya batırtmıştır. Çocuk bu suyu içip kiliseden çıkarıldığında bedenindeki çırpınmalar tamamen durmuş; konuşma yetisiyle birlikte sağlığı da geri dönmüştür (Trenery, 2015).

Benzer bir örnek, Thomas Becket kültünün dışında, Aziz Cuthbert’in Durham’daki mezarına ilişkin mucize kayıtlarında da karşımıza çıkmaktadır. Durhamlı Reginald’ın derlediği *Libellus de Admirandis Beati Cuthberti Virtutibus* adlı eserde, Wear (Wiri) Nehri kıyısında Durham’da doğmuş küçük bir oğlanın, Noel arifesinde bir grup kötü ruh tarafından ele geçirilerek duyularını tümüyle yitirdiği anlatılmaktadır. Çocuğun kendi anlatımına göre, ruhlar onu âdeta oyun sırasında çocukların birbirlerine attıkları bir top gibi elden ele savurmuşlardır (Raine, 1835). Haftalarca bu şekilde eziyet çektikten sonra kısmen iyileşmiş, ancak on beş gün sonra *Meryem’in Göğe Kabulü Bayramı* (15 Ağustos) öncesinde aynı akılsızlık ve delilik hastalığına yeniden yakalanmıştır. Anne babası onu günlerce aramış, ancak çocuk hiçbir yerde bulunamamıştır. Kendi ifadesine göre kötü ruhlar tarafından yabancı diyarlara sürüklenip aldatılmıştır. Benzer bir mucizeyle iyileşen bir kadının öyküsünü duyunca, bir değnekle azgın bir nehri geçerek Aziz Cuthbert’in mezarına ulaşmış ve orada iyileşmiştir. Adadığı mum rüzgârın etkisiyle iki kez sönmüş, ancak halkın gözü önünde kendiliğinden iki kez yeniden alevlenmiştir (Raine, 1835).

Gordon (1986)’un sınıflandırmasında ayrı bir kategori olarak ele aldığı “*duygusal krizler*” de akıl hastalığı ve delilik başlığı altında değerlendirilebilecek önemli örnekler sunmaktadır. Kaynakta “huysuz” olarak nitelenen on üç yaşındaki Iffieldli Salerna, ailenin kilerinden peynir çalmakla suçlanınca annesinin dayak tehdidi karşısında büyük

bir suçluluk duygusuna kapılmış ve kendini bir kuyuya atmıştır. Köylülerin haykırıları duyup yetişmesiyle kurtarılmış, kendisi bu sırada Aziz Thomas'ın onu suda tuttuğunu anlatmıştır (Gordon, 1986). Benzer biçimde, yalnızca erkeklere açık olan Durham'daki Aziz Cuthbert mezarına yanlışlıkla giren küçük bir kızın, hatasının farkına varmasıyla birlikte şiddetli bir zihinsel karmaşa (deliryum) yaşadığı, ancak Aziz Godric'in araya girip azizden af dilemesiyle aklının yerine geldiği kaydedilmiştir (Gordon, 1986).

Değişmiş Çocuk (Changeling) İnancı ve Hasta Bedenin Ötekiliği

Mucize kayıtlarının bazılarında, ağır biçimde hastalanmış ya da bedensel olarak son derece zayıflamış çocukların betimlenişi, dönemin tıbbi açıklamalarının yanı sıra halk inancındaki “*değişmiş çocuk*” motifiyle de kesişmektedir. Kuuliala'nın aktardığına göre 13. yüzyıl teologlarından Guillaume d'Auvergne, *De universo* adlı eserinde, halk arasında “*değişmiş çocuk*” olarak bilinen bebeklerin cinlerin çocukları olduğuna ve insan çocuklarının yerine geçirildiklerine dair yaygın bir inanıştan söz etmektedir (Kuuliala, 2011). Guillaume d'Auvergne'e göre bu çocuklar aşırı derecede zayıftır; durmaksızın ağlarlar ve öylesine doymak bilmez bir süt isteği gösterirler ki dört sütanne bile onları beslemeye yetmez. Aynı dönemde yaşayan bir başka teolog olan Jacques de Vitry ise değişmiş çocuğu; karnı şişkin ve sertleşmiş, ne kadar beslenirse beslensin açlığı dinmeyen bir varlık olarak tasvir etmiştir (Kuuliala, 2011). Nitekim Étienne de Bourbon'un naklettiği Guinefort efsanesinde, köylü kadınların aziz mezarına getirdiği bebekler doğrudan “*hasta ve zayıf*” olarak tanımlanmıştır. Kadınlar, doğaüstü varlıklar tarafından kaçırıldığına inandıkları gerçek çocuklarının kendilerine “*canlı ve sağlıklı, şişman ve güçlü*” (*vivum et sanum, pinguem et grossum*) biçimde geri verilmesini ummuşlardır (Kuuliala, 2011).

Canterburyli William'ın kayda geçirdiği Aziz Thomas Becket mucizelerinden birinde, rahip Radulfus'un altı aylık oğlu Augustine, aşırı zayıflığı ve uzuvlarındaki incelme nedeniyle “*acınası*” bir bedensel görünümle tasvir edilmiştir. Kolları “*bir dalın ortasından çıkan iki ince çubuğa*” benzeten çocuğun yüzü de yüzden ziyade bir “*maske*” olarak tanımlanmıştır (William of Canterbury & Sawyer, 2020). William, bu denli aşırı bir zayıflığın halk arasında çocukların “*değiştirildiğine*” ya da “*başkalaştırıldığına*” dair batıl inançlara yol açabileceğini kaydetmiş, ancak “*sağlıklı ve akıl sahibi hiç kimsenin böylesi saçma halk inançlarına itibar etmeyeceğini*” belirterek bu düşüncüyü reddetmiştir (William of Canterbury & Sawyer, 2020). Nitekim Kuuliala (2011)'nın da belirttiği gibi, William'ın metni “*değişmiş çocuk inancını*” doğrudan bir hastalık vakasıyla ilişkilendiren en erken tarihli örneklerden biridir. Bu mucizede dikkat çeken bir diğer unsur da Augustine'in ebeveynlerinin evlilik dışı bir ilişkiden doğan bu çocuğu (babası bir rahip olduğu için) utanç duyarak gizlemiş olmalarıdır. Metinde ebeveynlerin “*bu canavarımsı hayvanı kimseye göstermediği, günahlarının ve utançlarının karanlığını aradıkları*” ifade edilmiştir (William of Canterbury & Sawyer, 2020).

Hasta Çocuk Bedeninin Kutsal Kanıta Dönüşmesi

Yukarıda ele alınan örnekler, mucize kayıtlarında hasta çocuğun yalnızca acı çeken pasif bir özne olarak değil, azizin kutsal gücünü görünür kılan bir temsil alanı olarak kurgulandığını göstermektedir. Bununla birlikte bazı vakalarda çocuk bedeni, çocuğun ileride aziz olarak tanınmasını mümkün kılan “*sabır*” erdeminin sergilendiği bir

temsil alanına dönüşmüştür. İsveç'te Skara piskoposu Brynolf'un (öl. 1317) 1417 tarihli kanonizasyon sürecinde, onun bebekliğinde sütannesinden zehirlendiği ve bu nedenle yaşamı boyunca mide rahatsızlığı çektiği kaydedilmiştir. Bu hastalığın ona büyük acılar verdiği, ancak Brynolf'un bu durumu harikulade bir sabırla karşıladığı belirtilmiştir. Aynı sütanne tarafından benzer biçimde zehirlenen kız kardeşi ise hayatını kaybetmiştir (Kuuliala, 2020). Brynolf, piskopos olduğunda bu sütanneye onurlu bir geçim kaynağı sağlamıştır. Bu davranış onun merhametinin bir kanıtı olarak da kayda geçirilmiştir (Kuuliala, 2020). Bu örnek, çocuklukta yaşanan bir hastalığın yıllar sonra kişinin azizlik itibarının inşasında nasıl yeniden yorumlanabildiğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Bu bağlamda hasta çocuk bedeni, sadece dışarıdan bir azizin kutsallığını kanıtlayan bir unsur değil; aynı zamanda bedenin sahibinin gelecekteki kutsallığını görünür kılan bir işaret olarak da değerlendirilebilmektedir.

AİLE, ADAK VE ŞİFA ARAYIŞI: ÇOCUK MUCİZELERİNİN TOPLUMSAL ANLAMI

Ailenin Çaresizliği, Günah Algısı ve Kutsala Yönelişi

Mucize kayıtlarında aileler çoğu zaman derin bir çaresizlik anında azize yönelmektedir. Bu yöneliş, Orta Çağ insanının hastalık karşısında yalnızca tıbbi çarelere değil, kutsal aracılığa da başvurduğunu göstermektedir. Kuuliala'nın incelediği kayıtlarda, ebeveynlerin çocuklarının hastalığını kendi günahlarıyla ilişkilendirdiği örnekler sınırlı sayıda olmakla birlikte oldukça öğreticidir (Kuuliala, 2016). Tolentinolu Nicholas'ın kanonizasyon sürecinde domina Thomassa, oğlu Zuccius'un göz rahatsızlığını azize karşı duyduğu inançsızlığın bir sonucu olarak yorumlamıştır. Anlatıya göre Thomassa, çanlar çalındığında rahiplerin mucizeleri çıkar amacıyla uydurduğunu düşünmüş; oğlunun gözlerinde rahatsızlık ortaya çıkınca da bunu kendi kuşkusunun cezası olarak değerlendirmiştir. Bunun üzerine büyük bir bağlılıkla çocuğu azize adamıştır (Kuuliala, 2016).

Benzer bir günah-ceza örüntüsü, 6. yüzyıla ait Tourslu Gregory'nin mucize kayıtlarında daha keskin biçimde karşımıza çıkmaktadır. Bir grup kadın kılıgına girmiş cin alayını kilisede şarkı söylerken gören ve karşılarında haç çıkarmayı unutan iki küçük erkek çocuk kör olmuş; çocuklardan biri ayrıca topal kalmıştır. Bir tüccarı kandırmaya çalışan bir kız çocuğu, Aziz Eugenius'un mezarında yalan yere yemin edince felç kalmış ve konuşma yetisini kaybetmiştir (Laes, 2011).

Adak ihlali de mucize anlatılarında tekrar eden bir motif olarak karşımıza çıkmaktadır. Toulouselu Louis'in sürecinde, annesi Guillelma'nın adağıyla sahra hastalığından kurtulan bir çocuğun, anne adağını unutunca hastalığın nüksettiği kaydedilmiştir (Kuuliala, 2016). Buonili John'un sürecinde ise domina Mantuana'nın oğlu Bonacursus'un sol ayağının bir parmağındaki rahatsızlık, anne adağını yerine getirmeyince bacağın tamamına yayılmış, hekimler ayağın kesilmesini bile önermiştir. Bu durum Mantuana'yı derhal hacca çıkmaya sevk etmiş, azizin mezarına ulaştığında günahını ve inançsızlığını itiraf etmesiyle çocuğu nihayet iyileşmiştir (Kuuliala, 2016). Bu örnekler, adağın yalnızca bir dilek değil, azizle kurulan karşılıklı bir yükümlülük ilişkisi olarak algılandığını; bu yükümlülüğün ihmal edilmesinin ise çocuğun bedeni üzerinden cezalandırıldığına inanıldığını göstermektedir.

Anne-Baba Sevgisi, Korku ve Umutsuzluk

Mucize kayıtları, Orta Çağ ailelerinin hasta çocuklarına karşı kayıtsız olduğu yönündeki basit genellemeleri büyük ölçüde zayıflatmaktadır. Bununla birlikte, bu kayıtlar aynı zamanda ailelerin dayanılmaz bir acı karşısında yaşadığı duygusal yıpranmayı da saklamamaktadır. Buonili John'un sürecinde Vigilius'un ebeveynleri Bartholomaeus ve Honesta, çocuklarının ölmesini istediklerini açıkça ifade etmişlerdir. Ancak bu isteğin arkasındaki nedenler farklıdır. Baba Bartholomaeus, oğlunu "canavarımsı" bir görünüme sahip olarak tanımlamış ve bu yüzden ölümünü arzulamıştır. Komşuları Lanfrancus ise Bartholomaeus'un çocuğun bir dinardan fazla değer taşımadığını sık sık dile getirdiğini aktarmıştır (Kuuliala, 2016). Anne Honesta ise farklı bir saikle hareket etmiştir. Nöbetlerin çocuğu sarstığı anları izlemenin dayanılmaz olduğunu, çocuğunun bu denli acı çekmektense ölmesini yeğlediğini belirtmiştir (Kuuliala, 2016). Burada şöyle bir ayrım dikkat çekmektedir. Babanın tepkisinin çocuğun görünüşünden duyduğu tiksintiden, annenin tepkisinin ise çocuğun acısına duyduğu derin üzüntüden kaynaklandığı söylenebilir.

Ailelerin korkusu sadece çocuğun ölümüyle değil, kimi zaman iyileşme sürecinin kendisiyle de ilişkili olabilmektedir. Tolentinolu Nicholas'ın çevresindeki Appillaterre ailesinden küçük Ceccha, henüz yürümeye yeni başladığı dönemde boğazında bir şişlik geliştirmiştir. Hekimler bu şişliği kesi yaparak tedavi etmek istemiş; ancak annesi Margarita, ameliyatın kızının boğazında bırakacağı izin ileride "onun için büyük bir utanç kaynağı olacağından" korktuğunu ifade etmiştir (Kuuliala, 2020). Bu sırada ağır hasta olan Nicholas, Margarita'nın bu kaygısını sezerek ona haber göndermiş; kızını demir bir aletle kestirmemesini, bunun yerine kendisine getirmesini istemiştir. Ardından ailenin, boğaz hastalıklarıyla ilişkilendirilen Aziz Blaise'in mezarını ziyaret etmesini önermiş; bu ziyaretin ardından kız çocuğu iyileşmiştir (Kuuliala, 2020).

Ailelerin yaşadığı duygusal yıkım, bazen sözlü bir korku ya da üzüntü ifadesinin ötesine geçerek bedensel bir çöküşe dahi dönüşebilmiştir. Finucane (2000)'in derlediği İngiliz mucize kayıtlarında bu tür tepkilerin çeşitliliği çarpıcı biçimde belgelenmiştir: Örneğin üst kattan düşen çocuğunun cesedinin gömülmesine izin vermeyen bir anne, oğlunun bedenini beş gün boyunca evde tutmuş ve bu davranışı yüzünden bazı komşuları onu deli sanmıştır. Little Marcle'daki bir büyükanne, torununun "ölümü" karşısında duyduğu keder ve acı yüzünden yardıma gelen şövalyelerin kıyafetlerini ya da atlarını dahi hatırlayamadığını itiraf etmiştir.

Ebeveyn fedakârlığının somut örnekleri, Gordon (1986)'un derlediği kayıtlarda açıkça görülmektedir. Mütevazı bir tüccar olan Godric, kasılmalar nedeniyle iki büküm kalmış engelli oğlunu, Wortham köyünden Norwich'e kadar yaklaşık otuz iki kilometrelik bir mesafeyi bir el arabasıyla taşımış; çocuk azizin mezarında bir gece geçirdikten sonra iyileşme göstermiştir (Gordon, 1986). Benzer biçimde, kolları ve bacakları durmaksızın hareket eden, kör ve zihinsel engelli bir çocuğun babası, Malmesbury'den Worcester'a kadar yaklaşık yetmiş kilometrelik bir yolculuğa çıkmıştır. Baba, yol boyunca çocuğu yaralanmaması için yumuşak bir yün pelerine sarmış ve at üzerinde dikkatle desteklemiştir. Gloucester'daki bir konaklama sırasında ise babanın gözyaşları içinde ettiği yakarışın ardından çocukta iyileşme belirtileri görülmeye başlamıştır (Gordon, 1986).

Adak, Hac ve Kutsal Mekân

Mucize anlatılarında hasta çocuk çoğu zaman bedensel olarak kutsal mekâna taşınmaktadır. Bu durum, ailelerin şifa arayışının sadece dua ile sınırlı kalmadığını; aynı zamanda fiziksel, duygusal ve maddi bir çaba içerdiğini göstermektedir. Yukarıda değinilen Bonacursus vakasında, annesi Mantuana'nın adağını unutmamasının ardından çocuğun durumunun kötüleşmesi üzerine derhal hacca çıkması ve azizin mezarında günah çıkarması, hac yolculuğunun sembolik bir eylemden öte, şifa sürecinin doğrudan bir parçası olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır (Kuuliala, 2016). Benzer biçimde, Verderosa'nın pencereden düşmesi sonucu kolundan yaralanması üzerine ailesi onu azizin mezarına götürmüş; kız da kendi ifadesinde iyileştiğini anlatmıştır (Kuuliala, 2016). Bu örnekler, hasta çocuğun kutsal mekâna taşınmasının, ailenin şifa arayışını somutlaştıran ve görünür kılan temel ritüel pratiklerden biri olduğunu göstermektedir.

Çocuğun bizzat azizin mezarına taşınamayacak kadar ağır hasta olduğu durumlarda, ebeveynlerin vekâleten adak sunduğu da görülmektedir. Bu vekâlet mantığının kökleri, incelenen kanonizasyon süreçlerinden çok daha eski bir döneme uzanmaktadır. Tourslu Gregory'nin 6. yüzyıla ait kayıtlarında, altı yıl boyunca âdeta komada gibi yatan, tamamen kör, sağır, dilsiz ve hareketsiz on iki yaşındaki bir kızın ebeveynlerinin, kızlarını evde bırakarak yakındaki bir azizin mezarında adak dualarını bizzat yerine getirdikleri kaydedilmiştir (Laes, 2011). Bu örnek, çocuğun adına hacca çıkma ya da adak sunma pratiğinin, İngiliz ve İtalyan kanonizasyon kayıtlarından çok daha önce, Merovenj döneminde de mevcut olduğunu göstermesi bakımından önemli bir tarihsel süreklilik sunmaktadır.

Hac ve adağın toplumsal boyutu, meselenin aile içi bir deneyimle sınırlı kalmadığını; çoğu zaman komşuların ve yerel toplumun da bu sürece dâhil olduğunu göstermektedir. İngiltere kanonizasyon ve mucize geleneğinde, hasta çocuğun bizzat azizin mezarına götürülemediği durumlarda ise özgün bir adak biçimi devreye girmiştir. Örneğin Aziz Norwichli William (William of Norwich)'ın mucizelerinde, ölüm döşeğindeki bebek Radulfus için ebeveynlerine “*hemen çocuğun ölçüsünde büyük bir mum yapıp bu mumun oğullarının sağlığı için azize adanması*” öğütlenmiş; mum yapıp azizin mezarına adandığında çocuk iyileşmiştir (Salter, 2021). Aynı azize ait başka bir mucize kaydında, hekimlerin çare bulamadığı bir hastalığa yakalanan William Polcehart'ın oğlu için benzer şekilde mum adandığı ve adağın gerçekleştiği anda çocuğun iyileştiği aktarılmaktadır. Bartholomew de Creak'in kızının yüksek ateşi de annesinin kendi elleriyle yaptığı bir mumun azizin mezarına sunulmasının ardından dinmiştir (Salter, 2021). Azizin şifa gücünü bir nesne aracılığıyla çocuğun yanına taşıma çabası sadece mumla sınırlı değildi. Keşiş Byrhtmaer, hasta oğlu için Aziz Æthelthryth'e ait taşınabilir bir kutsal emanet olan cübbeyi eve getirtmiş, çocuk da bu cübbeye sarıldıktan sonra iyileşmiştir (Salter, 2021). Bu örnekler, hasta çocuğun bizzat azizin mezarına götürülemediği durumlarda dahi ailelerin, azizin şifa gücünü çeşitli nesneler aracılığıyla çocuğa ulaştırmaya çalıştıklarını göstermektedir. Bu aracılık kimi zaman bir mum, kimi zaman da azizle ilişkilendirilen kutsal bir emanet parçası üzerinden sağlanmıştır.

Yerel Halkın Tepkileri: Merhamet, Korku ve Alay Arasında

Hasta ya da engelli çocuklara verilen tepkiler sadece anne ve babayla sınırlı kalmamış, aynı hanede yaşayan diğer aile üyelerini ve yerel halk çevresini de kapsamıştır.

Kuuliala (2016)'nın incelediği kayıtlarda, Rixenda de Fayensa'nın kardeşi Blacacius, kız kardeşinin sağırlığının ev halkı için utanç kaynağı olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde, Agnese'nin kardeşi Raynerius da ev halkının kızın ölmesini umduğunu aktarmıştır. Bu tanıklıklar, hasta ya da engelli çocukla aynı haneyi paylaşan kişilerin de durumdan derinden etkilendiğini ve hastalığın ya da engelliliğin duygusal yükünü aileyle birlikte taşıdığını göstermektedir.

Bununla birlikte, yerel toplumun tepkileri her zaman utanç ya da ölüm arzusu biçiminde ortaya çıkmamış; bazı durumlarda doğrudan şefkat ve acıma duygusuna dönüşmüştür. Tourslu Gregory'nin kayıtlarında, genç bir köle çocuğun büyük olasılıkla gut hastalığına bağlı şiddetli ayak ağrıları yüzünden yürüyemez hâle geldiği aktarılır. Çocuğun bu durumu, çevredeki mahalle halkını derinden etkilemiş ve onlarda acıma duygusu uyandırmıştır (Laes, 2011).

Bazı ağır vakalarda yerel halkın tepkisi, korku ve dehşetle iç içe geçen bir hayranlığa dönüşmüştür. Kuuliala (2016)'nın aktardığı üzere kimi ebeveynler çocuklarını “*canavarımsı*” olarak tanımlamıştır. Bu tanımlamalar, hem ailenin durumu ne denli ağır algıladığını hem de bazı çocukların bedensel görünümünün dönemin insanlarında gerçekten derin bir dehşet uyandırabildiğini ortaya koyar. Thomasina adlı çocuğun tanığı domina Margarita, kızın kemiksiz gibi göründüğünü ve ona bakmanın “*hayret verici*” olduğunu belirtmiştir (Kuuliala, 2016).

Yerel halkın tepkileri zaman zaman alay biçimine de dönüşmüştür. Toulouselu Louis'in kanonizasyon sürecinde, burnu deforme olmuş Katherineta adlı bir kızın babası, iş arkadaşının “*Nasıl bir kızın var böyle! Guguk kuşuna benzeyen bir burnu var!*” sözleriyle kendisiyle alay ettiğini aktarmıştır. Bunun üzerine azize başvuran baba, kızını artık dışarı çıkarmadığını da belirtmiştir; bu sakınma, söz konusu alay ve dışlayıcı bakışın doğrudan sonucu olarak okunabilir (Kuuliala, 2016). Vaka, klasik anlamda “engellilik” sayılmayacak bir yüz deformasyonunun dahi toplumsal bir dışlanmaya dönüşebildiğini göstermektedir. Başka bir deyişle engelliliği üreten, bedensel farklılığın kendisi değil, çevrenin bu farklılığa yüklediği anlamdır. Bu örnekler, yerel toplumun hasta ya da engelli çocuklara yönelik tutumunun merhamet ile alay arasında değişkenlik gösterdiğini; görünür ve alışılmadık farklılıkların ise tepkinin şiddetini artırdığını ortaya koymaktadır.

SONUÇ

Bu çalışma, 13 ve 14. yüzyıl Avrupası'nda yürütülen kanonizasyon süreçlerine ait mucize kayıtlarını çocuk hastalığı, engellilik ve ölüm temsilleri ekseninde incelemiş; hasta ya da engelli çocuğun bedeninin salt bir tıbbi vaka olmanın ötesinde, ailenin duygusal krizinin, dinî arayışının ve yerel toplumun tepkilerinin bir arada görünür hâle geldiği bir anlam alanına dönüştüğünü ortaya koymuştur. Çocuğun bedeni bu anlatılarda aynı zamanda azizin kutsallığını kanıtlayan bir tanıklık aracı olarak kurgulanmıştır.

Kayıtlarda çocuklar, modern tıbbi tanı kategorileriyle değil; körlük, yürüme güçlüğü, felç, dilsizlik, sağırılık, sara benzeri nöbetler, akıl hastalığı ve boğulma ya da düşme gibi kazalarla, yani tanıkların gündelik dilinde beliren bedensel işlev kayıpları üzerinden temsil edilmiştir. Bu temsiller çoğu zaman ortak bir anlatı örüntüsü içinde ilerlemiştir: çocuğun hastalığı, ailenin çaresizliği, azize yöneliş, dua ya da adak ve nihayet

iyileşme. İncelenen örnekler, azizlere başvurunun sıklıkla bitkisel ve tıbbi tedavilerin tükendiği bir noktada nihai bir çare olarak devreye girdiğini göstermektedir.

Aile tepkileri açısından çalışma, Orta Çağ ebeveynlerinin hasta çocuklarına kayıtsız kaldığı yönündeki yaygın kanıyı zayıflatan güçlü kanıtlar sunmaktadır. Anne babalar, çocuklarını uzun mesafeler boyunca azizlerin mezarlarına taşımaktan, adak ve hac gibi külfetli ritüelleri üstlenmeye kadar etkin bir şifa arayışına girmiştir. Bununla birlikte kayıtlar, dayanılmaz acı karşısında ailelerin yaşadığı derin duygusal yıpranmayı ve bir yandan çocuğun iyileşmesini umut ederken diğer yandan acısının ölümle son bulmasını isteyebilecek kadar çelişkili duygular içine girebildiklerini de göstermektedir. Adağın azizle kurulan karşılıklı bir yükümlülük ilişkisi olarak algılanması, Orta Çağ şifa arayışının sadece bireysel bir dua pratiği olmadığını göstermektedir. Çocuğun kutsal mekânlara taşınmadığı durumlarda kutsal gücün mum ya da kutsal emanet gibi nesneler aracılığıyla çocuğa ulaştırılması, ailelerin şifa arayışında farklı yollar geliştirdiğini ortaya koymaktadır. Bu vekâlet pratiğinin Merovenj dönemine kadar uzanan örneklerle desteklenmesi ise söz konusu uygulamanın tarihsel sürekliliğine işaret etmektedir. Dolayısıyla çocuk için şifa arayışı hem dinî bir yöneliş hem de aileyi, komşuları ve yerel toplumu içine alan toplumsal bir eylem olarak değerlendirilmelidir.

Bahsi geçen vakalar, yerel halkın merhamet, korku ve alay arasında değişen çok katmanlı duygusal tepkiler sergilemesine neden olmuştur. Özellikle Katherineta örneği, engelliliğin sadece bedensel farklılığın kendisinden değil, çevrenin bu farklılığa yüklediği anlam ve geliştirdiği tutumlardan da beslendiğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Bu yönüyle çalışma, kanonizasyon kayıtlarını resmî tarihyazımında çoğu zaman görünmez kalan çocukları, aileleri ve sıradan tanıkları merkeze alan bir duygu ve gündelik hayat tarihi kaynağı olarak yeniden değerlendirmektedir. Ayrıca Orta Çağ'da hastalık, engellilik ve ölümün toplumsal düzeyde nasıl anlamlandırıldığına dair karşılaştırmalı bir çerçeve sunmaktadır. İtalya, Fransa, İngiltere ve Macaristan örnekleriyle sınırlı olan bu inceleme, genellenebilir kesin sonuçlar ileri sürmemekle birlikte, tespit edilen ortak örüntüler aracılığıyla gelecekteki çalışmalar için verimli bir karşılaştırma zemini sağlayabilir.

KAYNAKÇA

Yayımlanmış Eserler

- Finucane, R. C. (2000). *The rescue of the innocents: Endangered children in medieval miracles*. St. Martin's Press.
- Gordon, E. C. (1986). Child health in the Middle Ages as seen in the miracles of five English saints, A.D. 1150-1220. *Bulletin of the History of Medicine*, 60(4), 502-522.
- Katajala-Peltomaa, S. (2009). *Gender, miracles, and daily life: The evidence of fourteenth-century canonization processes*. Brepols.
- Katajala-Peltomaa, S. (2011). Socialization gone astray? Children and demonic possession in the later Middle Ages. İçinde K. Mustakallio & C. Laes (Ed.), *The dark side of childhood in late antiquity and the Middle Ages: Unwanted, disabled and lost* (ss. 95-111). Oxbow Books.
- Kuuliala, J. (2011). Sons of demons? Children's impairment and the belief in changelings in medieval Europe (c. 1150-1400). İçinde K. Mustakallio & C. Laes (Ed.), *The*

- dark side of childhood in late antiquity and the Middle Ages: Unwanted, disabled and lost* (ss. 79-93). Oxbow Books. <https://doi.org/10.2307/j.ctvh1dpvs.8>
- Kuuliala, J. (2016). *Childhood disability and social integration in the Middle Ages: Constructions of impairments in thirteenth- and fourteenth-century canonization processes*. Brepols.
- Kuuliala, J. (2020). *Saints, infirmity, and community in the late Middle Ages*. Amsterdam University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctv13xpqks>
- Laes, C. (2011). Disabled children in Gregory of Tours. İçinde K. Mustakallio & C. Laes (Ed.), *The dark side of childhood in late antiquity and the Middle Ages: Unwanted, disabled and lost* (ss. 39-63). Oxbow Books.
- MacLehose, W. F. (2010). Health and science. İçinde L. J. Wilkinson (Ed.), *A cultural history of childhood and family in the Middle Ages* (ss. 161-178). Berg.
- Metzler, I. (2011). Disability in the Middle Ages: Impairment at the intersection of historical inquiry and disability studies. *History Compass*, 9(1), 45-60. <https://doi.org/10.1111/j.1478-0542.2010.00746.x>
- Raine, J. (1835). *Reginaldi monachi Dunelmensis libellus de admirandis beati Cuthberti virtutibus quae novellis patratae sunt temporibus*. Surtees Society.
- Robertson, J. C. (1875). *Materials for the history of Thomas Becket, Archbishop of Canterbury (canonized by Pope Alexander III, AD 1173)*. Longman & Co.
- Salter, R. J. (2021). *Saints, cure-seekers and miraculous healing in twelfth-century England*. York Medieval Press.
- Trenery, C. (2015). Insane innocents: Mad children in Benedict of Peterborough's *Miracula Sancti Thomae Cantuariensis*. *Family & Community History*, 18(2), 139-155. <https://doi.org/10.1179/1463118015Z.00000000046>
- William of Canterbury, & Sawyer, R. A. (2020). A miracle of Thomas Becket: De puero syntectino (Concerning a boy suffering from a wasting disease) [Introduction and translation]. İçinde C. H. McNabb (Ed.), *Medieval disability sourcebook: Western Europe* (ss. 162-167). Punctum Books. <https://doi.org/10.2307/j.ctv11hptcd.14>
- Wolf, K. B. (2010). *The life and afterlife of St. Elizabeth of Hungary: Testimony from her canonization hearings*. Oxford University Press.